

بازنمایی والدین در سریال‌های

کلاه پهلوی و شهرزاد

بررسی مقایسه‌ای فصل یک سریال شهرزاد و کلاه پهلوی
در زمینه بازنمایی نقش والدین در تربیت دینی فرزندان

غیردیده‌پیش‌رای

سرشناسه: پیشوایی، فریده، ۱۳۵۴ -

عنوان و نام پدیدآور: بازنمایی والدین در سریال‌های کلاه پهلوی و شهرزاد: بررسی مقایسه‌ای فصل یک سریال شهرزاد و کلاه پهلوی در زمینه بازنمایی نقش والدین در تربیت دینی فرزندان / فریده پیشوایی.

مشخصات نشر: قم: صدواسیمای جمهوری اسلامی ایران، اداره کل پژوهش‌های اسلامی رسانه، نشر دین و رسانه، ۱۴۰۰.

مشخصات ظاهری: ۶ص؛ ۱۴/۵ × ۲۱/۵ س.م.

شابک: ۱۲۰۰۰۰ ریال: ۱-۴۷۵-۵۱۴-۹۶۴-۹۷۸.

وضعیت فهرست نویسی: فیا

عنوان دیگر: بررسی مقایسه‌ای فصل یک سریال شهرزاد و کلاه پهلوی در زمینه بازنمایی نقش والدین در تربیت دینی فرزندان.

موضوع: سریال‌های تلویزیونی -- ایران -- قرن ۱۴ -- تاریخ و نقد

موضوع: Television series -- Iran -- 20th century -- History and criticism

موضوع: کلاه پهلوی (برنامه تلویزیونی)

موضوع: Kolah Pahlavi (Television program)

موضوع: شهرزاد (برنامه تلویزیونی)

موضوع: Shahrzad (Television program)

موضوع: والدین -- تأثیر بر فرزندان -- جنبه‌های مذهبی -- اسلام

موضوع: Parental influences -- Religious aspects -- Islam

شناسه افزوده: صدواسیمای جمهوری اسلامی ایران. اداره کل پژوهش‌های اسلامی رسانه. نشر دین و رسانه

رده‌بندی کنگره: ۱۹۹۲/۳ PN

رده‌بندی دیویی: ۷۹۱/۴۵۷۲۰۹۵۵

شماره کتابشناسی ملی: ۵۴۸۹۵۵۷

بازنمایی والدین در سریال‌های کلاه پهلوی و شهرزاد

بررسی مقایسه‌ای فصل یک سریال شهرزاد و کلاه پهلوی در زمینه بازنمایی نقش والدین

در تربیت دینی فرزندان کد: ۲۸۹۵

پژوهشگر: فریده پیشوایی

ناشر: دین و رسانه وابسته به اداره کل پژوهش‌های اسلامی رسانه سازمان صدواسیمای جمهوری اسلامی ایران

به اهتمام: دفتر پژوهش‌های کاربردی دین و رسانه؛ گروه تربیت خانواده و سبک زندگی

ویراستار: اعظم خوشگفتار

طرح جلد: زینب صفاکوشکی

صفحه‌آرا: زهره نیک‌خلق احمدی

نوبت چاپ: اول / ۱۴۰۰.

چاپ: زلال کوثر

شمارگان: ۲۰۰

بها: ۱۲۰۰۰۰ ریال

نشانی: قم، بلوار امین، مجموعه صدواسیمای اداره کل پژوهش‌های اسلامی رسانه، تلفن: ۰۲۵-۳۲۹۱۵۵۱۱

تهران: جام جم، ساختمان شهید رهبر، طبقه زیرین، تلفن: ۰۲۱-۳۲۰۱۴۷۳۸، نمابر: ۳۲۱۶۹۹۷

مشهد: خیابان امام خمینی، جنب باغ ملی، ساختمان صبا، طبقه سوم، تلفن: ۰۵۱-۳۲۲۱۵۰۸، نمابر: ۳۲۲۱۵۰۸

سامانه مخاطبان: ۰۲۵-۳۲۹۱۵۵۱۱ سامانه پیام کوتاه: ۳۰۰۰۲۵۵

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۵۱۴-۴۷۵-۱ 978-964-514-475-1

www.irc.ir info@irc.ir sapp.ir/irc.ir @irc_ir

۵	 سخن نخست
۹	 مقدمه
۱۲	 ۱. مبنای نظری: نقش والدین در تربیت دینی فرزندان در آموزه‌های دینی
۱۲	 الف) نقش آموزشی
۱۲	 یک - آموزش مستقیم
۱۵	 دو - عوامل پشتیبان آموزشی
۱۸	 ب) نقش حمایتی
۱۸	 یک - حمایت معنوی
۱۸	 دو - حمایت اقتصادی
۱۹	 سه - حفظ جان و سلامتی
۲۰	 ج) نقش نظارتی - کنترلی
۲۱	 د) نقش عاطفی
۲۱	 یک - مهرورزی به فرزندان
۲۱	 دو - تکریم فرزندان
۲۲	 سه - رعایت عدالت
۲۵	 ۲. معرفی دو سریال
۲۷	 ۳. روش تحقیق
۲۷	 الف) مشخصات فرایند اجرای پژوهش
۲۷	 یک - فرایند اجرای پژوهش در بخش اول
۲۸	 دو - فرایند اجرای پژوهش در بخش دوم: تحلیل سریال
۲۹	 سه - فرایند اجرای پژوهش در بخش نهایی

سخن نخست

سریال‌های تاریخی ایرانی که در بستر داستان‌های خانوادگی روایت می‌شوند، غالباً مجموعه‌های طولانی‌قسمت و پرمخاطب‌اند که گروه‌های سنی مختلف را به پای تلویزیون می‌کشانند. این دست سریال‌ها، علاوه بر جنبه سرگرم‌کنندگی و تفریحی، هم در خط سیر اصلی داستان و هم با روایت داستانک‌های فرعی در سریال، تا حدودی مخاطبان را با برشی از تاریخ معاصر ایران آشنا می‌سازند^۱ که بی‌گمان پیش از آن، به این شکل با آن روبه‌رو نشده بودند؛ تاریخی که به نوعی بستر شکل‌گیری حوادث و رویدادهای بعدی بوده و با بازخوانی آن، می‌توان بسیاری از پدیده‌های فرهنگی - اجتماعی امروز را ریشه‌یابی و تحلیل کرد.

کلاه پهلوی، پس از سریال کیف انگلیسی، دومین اثر تاریخی سیدضیاءالدین دری، نمونه روشنی از سریال‌هایی است که در دهه اخیر در بستر روابط خانوادگی و عاطفی، بخش مهمی از تاریخ معاصر ایران را در قالب تصویر روایت می‌کند. وقایعی مانند کشف حجاب در زمان حکومت پهلوی اول و حوادث سیاسی - اجتماعی مرتبط با آن، دست‌داشتن کشورهای استعماری در این قضیه و بهره‌برداری اقتصادی و غارت آثار باستانی ایران.

۱. سازندگان سریال‌های تاریخی غالباً این ادعا را مطرح کرده‌اند که قصد نمایش تاریخ با دقت‌های تاریخی و ... را ندارند. از این روست که همواره تأکید می‌کنند شخصیت‌ها، خیالی بوده و هر گونه تشابه اسامی و افراد، تصادفی و غیرواقعی است. سریال کلاه پهلوی نیز از این قاعده مستثنی نیست و در این سریال کاراکترهایی وجود دارند که مایزای خارجی در تاریخ معاصر ایران ندارند و صرفاً برای پیشبرد داستان خلق شده‌اند. البته ذکر این نکته نیز ضروری است که بعد از پخش هر قسمت از سریال در یک برنامه کارشناسی، به ابهامات و سؤالات ایجادشده پیرامون سریال جواب داده می‌شد و کارشناسان مسائل را تحلیل می‌کردند.

این سریال در ۵۴ قسمت در شبکه یک سیما تولید شده و بعد از آن گاهی شاهد بازپخش آن از شبکه‌های مختلف سیما بوده‌ایم. این سریال در سال ۹۸ از شبکه افق مجدداً پخش شد. بر اساس گفته مدیر وقت شبکه اول سیما، آقای مهدی فرجی، نظرسنجی‌های مرکز تحقیقات سازمان صداوسیما نشان می‌دهد سریال کلاه پهلوی توانسته به اهدافی که برای تولید آن در نظر گرفته شده بود، دست یابد و به ۳۰ میلیون بیننده با رضایت زیاد و خیلی زیاد دست پیدا کند (روزنامه جام جم، ۵ آذر ۱۳۹۲، شماره ۳۸۴۸). گفتنی است این سریال از جنبه‌های مختلف مانند اعتبارسنجی محتواهای تاریخی بازنمایی‌شده، عبور از خط قرمزها از جمله نمایش حجم چشمگیری از روابط نامناسب زن و مرد نامحرم، حضور پررنگ زنان با ظاهر و پوشش نامناسب از جهت شرعی و عرفی مانند آرایش‌های تند، لباس‌های تنگ، انتخاب بازیگران نقش اول و نحوه شخصیت‌پردازی کاراکترهای مثبت و منفی و انتقال پیام از طریق آن‌ها، نحوه تقابل سنت و تجدد و... قابل بررسی و ارزیابی است، اما به دلیل بازنمایی حداکثری از نهاد خانواده در آن برهه از تاریخ معاصر ایران و نقش پیش‌برنده والدین در وقایع اصلی داستان و اختصاص بخش عمده‌ای از داستان‌های سریال به ارتباطات والدین با فرزندان، سبب شد بررسی این سریال از این منظر مهم شود.

امروزه با پدیده‌ای به نام شبکه نمایش خانگی مواجهیم و باید بپذیریم با گسترش تولیدات شبکه نمایش خانگی مجموعه‌های این شبکه، به یک رقیب جدی برای رسانه ملی تبدیل شده است. به عبارت دیگر، شبکه نمایش خانگی، ظرفیت ایجادشده جدیدی است که قابلیت الگوبرداری برای تهیه‌کنندگان رسانه ملی و نیز تغییر ذائقه مخاطبان در طولانی‌مدت را دارد. بنابراین نباید به اهمیت آن، مؤلفه‌های به‌کارگرفته‌شده جهت جذب مخاطب و نیز آثار مثبت و

منفی و پیام‌های پیدا و پنهان فیلم‌ها و سریال‌های این شبکه بی‌توجه بود؛ به‌ویژه آنکه احتمال دارد مجموعه‌های نمایشی این شبکه در قیاس با مجموعه‌های تهیه و تولیدشده در رسانه ملی با ضوابط، سیاست‌ها و محدودیت‌های کمتری در تهیه و پخش مواجه باشند.

در سال‌های اخیر، «شهرزاد» از موفق‌ترین سریال‌های شبکه خانگی است که مخاطبان بسیاری از آن، استقبال کردند. تأثیر این سریال و سریال‌های مشابه بر نگرش، تفکر و سبک زندگی خانواده‌ها، به‌ویژه بر نسل جوان که مخاطبان اصلی این شبکه هستند، مسئله‌ای بسیار مهم است.

از نگاه منتقدان، سریال شهرزاد که وقایع آن در زمان حکومت پهلوی اتفاق می‌افتد، همانند سریال کلاه پهلوی از جنبه‌های مختلفی از جمله ترویج فمینیسم، تقابل سنت و تجدد، روابط زن و مرد، حجاب و عفاف و... قابلیت نقد و بررسی دارد. بررسی بازتابی نقش والدین در خانواده مسلمان معاصر ایرانی، یکی از ابعاد مهم این سریال است که به‌طور ویژه باید تحلیل شود؛ زیرا شخصیت‌های والدین این سریال همانند سریال کلاه پهلوی در پیشبرد وقایع داستان، نقش مؤثری دارند.

دقت و تأمل در این دو سریال، نشان می‌دهد هر دو مجموعه کلاه پهلوی و شهرزاد مشمول مجموعه‌ای از پیام‌های مثبت و منفی در الگوی ارائه‌شده از خانواده ایرانی دهه سی خورشیدی با محوریت نقش والدین هستند که جا دارد با توجه به معیار و شاخص نقش تربیتی والدین در خانواده تراز مسلمان مورد بررسی قرار گیرند. آنچه در فیلم‌نامه این دو سریال بیش از همه مؤثر و البته شاید کمتر محسوس بوده و جزو پیام‌های پنهانی سریال به‌شمار می‌آید و ناخودآگاه ذهن مخاطب را درگیر می‌کند، از این‌رو نویسنده پژوهش پیش رو نقش والدین در تربیت دینی فرزندان را با توجه به دو سریال مذکور بررسی کرده است.